

GEÇİCİ KORUMA ALTINDA YAŞAYAN SURIYELİ ÇOCUK İŞÇİLER* SYRIAN CHILD WORKERS LIVING UNDER TEMPORARY PROTECTION

Nazan AYKUT**
Esra ÇALIK VAR***

Öz

Göç olgusu insanlık tarihi var olduğundan beri meydana gelen, toplumları ekonomik, kültürel ve sosyal yönden etkileyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Mart 2011'de Suriye'de başlayan iç savaş nedeniyle Suriyeli Sığınmacılar ülkemize toplu halde göç etmişlerdir, bu göç hem Suriyeli Sığınmacılar hem de Türkiye üzerinde etkili olmuştur. Suriyeli sığınmacı nüfusunun büyük çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Suriye'deki savaş koşullarından kaçarak ülkemize yerleşen bu çocuklar, Türkiye'de yoksulluk ve dil bariyeri gibi çeşitli nedenlerle temel haklarından olan eğitim hakkına ulaşmakta güçlük çekmektedirler. Savaş ortamından kurtulan bu çocuklar, göç ettikleri bölgelerde yoksullukla mücadele edebilmek için eğitimlerine devam etmemekte, ailelerinin geçim mücadelesine destek olmak için çeşitli iş kollarında çalışmaktadırlar. Bu çocuklar çalıştıkları sektörlerde ağır iş koşullarında, ucuz ve sosyal güvenceden yoksun bir şekilde çalışma hayatına katılmaktalar. Bunun sonucunda çocuk işçiler çalıştıkları sektörlerde pek çok zorlukla karşılaşmakta, istismar ve sömürüye açık kırılgan bir grup olarak dikkat çekmektedir. Sığınmacı çocukların çalışmaları nedeniyle karşı karşıya kaldıkları risk ve sorunların tespiti bunların çözümü sosyal hizmet mesleği açısından çalışılması gereken bir alanı oluşturmaktadır. Bu çocukların çocuk hakları kapsamında eğitime devam edebilmelerini ve çocuk işçiliğinin sonlandırılmasını sağlamak sosyal hizmet uzmanlarının koruyucu ve savunucu rolleri arasında yer almaktadır. Bu çerçevede bu çalışma Suriyeli sığınmacı çocuk işçileri, göç ve sosyal hizmet müdahalesi kapsamında incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç Olgusu, Suriyeli Sığınmacı Çocuklar, Çocuk İşçiler.

Abstract

The phenomenon of migration is a situation that has occurred since the existence of human history and it affects societies economically, culturally and socially. Due to the civil war that started in Syria in March 2011, the Syrian Refugees migrated to our country in a collective manner, and this migration has had many effects on both the Syrian Refugees and our country. The majority of the Syrian refugee population are children. Children who escaped from the war conditions in Syria have difficulties about in accessing the right to education, because of poverty and language barriers in Turkey. These children who survived the war, can't continue their education and start to work in various business lines to support their families and their livelihood struggles. These children participate in the work life in the sectors where they work, under heavy work conditions, they underpaid and they lack of social security. Consequently child labours are faced with a lot of difficulties in the industry that work in hence, they are focused on as a vulnerable group that is susceptible to abuse and exploitation. The detection of the risk and problems, the solutions faced by asylum seeker child laborers constitute a field that needs to be scrutinized by social services. The maintenance and continuation of education of these child laborers, and the discontinuation of such labor form a part of the protective and defensive roles of social service specialists. In the framework this study aims to scrutinize the Syrian child labour phenomenon within the context of intervention of social services.

Keywords: Migration Phenomenon, Syrian Asylum-Seekers, Child Labour.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca var olan bir olgu olan göç, toplumların hem sosyokültürel ve ekonomik, hem de politik yapıları üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Bu nedenle göç olgusu hem göç eden hem de göç edilen toplumları etkilemektedir. Göç olgusunun bu karşılıklı etkisi yapılan göç tanımlarının da çeşitli olmasında bir etken olmuştur (Aylin, 2016). En geniş çerçevede göçü köy, kent, ülke gibi yerleşim yerlerinden diğerine yerleşmek amacıyla gerçekleştirilen nüfus hareketleri veya bireylerin tüm yaşamını veya bir bölümünü geçirmek için yaptığı yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilmektedir (Üner, 1972; Akkaya, 1979).

Göç insanlık tarihinin gelişiminde en önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir. "Göçler, insan tarihini, hatta yaşayan mahlûkların ve bitkilerin hayatını ve yeryüzüne dağılımını değiştiren en etkin olgudur. Ama her şeyden evvel göçler farklı fizyolojik yapısı, dili, dini ve adetleri olan insanları diğerleri ile

* Bu makale "Çalışan ve Eğitime Devam Eden Suriyeli Çocukların Depresyon Düzeyleri ile Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Hizmet Bölümü.

*** Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

kaynaştırmış, değişik toplumların ve örgütlenme şekillerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Toplumların kültürel değişim süreçlerinde, hatta çeşitli kültürlerin karışımından yeni kültürler yaratan ana güçlerden birisi şüphesiz göçtür” şeklinde göç olgusunu açıklamaktadır (Karpat, 2015).

Yukarıda da bahsedildiği gibi kavramın etki alanının geniş ve karmaşık olması nedeniyle göçün tanımıyla ilgili henüz üzerinde mutabakata varılmış uluslararası düzeyde hukuki bir tanım bulunmamaktadır, Uluslararası Göç Örgütü(IOM) ise göçü şöyle tanımlamaktadır; “Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçmesi veya bir devlet içinde yer değiştirmesidir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (Göç sözlüğü, 2016).

Yapılan göç tanımlarına baktığımızda göçün tek bir tanımının olmayacağı göç kavramının çok boyutlu olduğu, sebeplerine ve niteliğine göre tanımlamaların farklılaştığı görülmektedir. Bu doğrultuda göçe ilişkin tanımlamaların çeşitliliği göç hareketlerinin sınıflandırılmasında da çeşitliliğe neden olmaktadır. Ancak yinede göç olgusundaki temel unsur olan yer değiştirme hareketi toplumların demografik, kültürel, sosyo-ekonomik yapısını ve bunların gelişimini şekillendiren temel ve dinamik bir süreç olarak belirmektedir. Bir ülke ve toplum için göçün konusu yalnızca toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik, yönetsel ve hukuksal unsurlardan meydana gelmemektedir. Göçün insana dokunan tarafı olan bireyleri, toplumları temel insan haklarından, yaşama hakkı ve can güvenliğinden yoksun bırakma gibi çeşitli dezavantajlı durumları da ortaya çıkaran bir olgudur (Akıncı, Gedik, Nergiz, 2015).

Yukarıda da görüldüğü gibi göç tanımlarındaki farklılıklar bu bağlamda göç türlerinin tartışılmasına neden olmuştur. Göç hareketleri bireyin içinde bulunduğu duruma göre yapılaş çeşidine göre farklılaşabilmektedir, bu farklılık göç türlerinin ortaya çıkmasına ve dinamik yapının sürmesine neden olmaktadır. Göç türleri kısaca şöyle açıklanmaktadır: Bireylerin siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel, dinî vb. sebeplere dayanarak bireysel ya da aileleriyle birlikte yer değiştirme durumuna ‘bireysel göç’; toplumların veya belli bir bölgede yaşayan insanların belli nedenlerle yer değiştirmesine ‘toplu göç’ denilmektedir. Diğer bir göç sınıflandırmamız ise ‘kitlesele göç’ belli bir zamanda çok sayıda bireyin bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye düzensiz gruplar halinde göç etmesidir. Bir grubun kendi ülkesinden başka bir ülkeye sürekli olarak giriş yapması durumuna da ‘toplu akın’ denilmektedir. Bir diğer göç kategorisi ise, kişinin göç ederken kendi iradesiyle mi göç yapıp yapmadığını inceleyen isteğe bağlı ya da zorunlu yapılan göçlerdir. ‘İsteğe bağlı’ göç, kişinin göç ederken başkasının etkisi altında kalmadan kendi iradesiyle gerçekleştirdiği göç türü olarak tanımlanmaktadır, bu tip göçler yakın zamanımıza kadar devam eden göçlerin büyük kısmını oluşturmaktadır. Öte yandan siyasal baskılar, savaşlar ve doğal afetler gibi kriz durumları nedeniyle kişilerin olduğu alanları terk etmek durumunda kaldığı kişinin iradesi dışında gerçekleşen zorlayıcı olarak yapılan göç hareketi ise ‘zorunlu göç’ olarak tanımlanmaktadır (Tümertekin, Özgüç, 2004). Göç kategorisinin başka bir türü olan zaman bakımından göçlere baktığımızda ise; geçici ve kesin göç olmak üzere iki tür karşımıza çıkmaktadır. İnsanların yaşadıkları yeri dönmek üzere bırakıp başka yere göç etmesine ‘devamlı’ ya da ‘kesin’ göç denilirken; insanların yaşadıkları yeri belirli bir süreliğine bırakıp geri dönmek üzere yaptığı harekete ise ‘geçici’ göç denilmektedir (Mutluer, 2003).

Ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısı ile ilişkili olarak ortaya çıkan bir diğer göç tipi ise ‘iç göç’ ve ‘dış göç’ kavramlarıdır. İç göç; yer değiştirme durumunun ülke içinde meydana gelmesidir. İç göçler bireyin daha çok kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yaptığı ve son yıllarda en fazla yapılan göç türüdür. Dış göçler ise bir ülkeden bir ülkeye doğru yapılan yer değiştirme harekete olmakla beraber ülkelerin gelişmişlik, ekonomik kalkınmışlık düzeyi ve nüfus hareketlerine bağlı olarak belirli nedenlerle yapılan göç türleridir. Dış göçlerde kimi zaman bireyin ulusal kimliği ve aidiyetinin sorgulanması durumu ortaya çıkmaktadır (Asar, 2004, 242). Bununla beraber dış göçlerin yapılma şekline göre ‘yasal (düzenli)’ ve ‘yasal olmayan (düzensiz)’ göçler oluşmaktadır. Yasal yollar kullanılarak gerçekleştirilen, bireylerin göç ettikleri ülkelerin yasal prosedürüne uygun olarak ülkeye giriş yaparak oturma izni almasına düzenli göç denilmektedir (Akıncı, Gedik, Nergiz, 2015).

Türkiye’de göç hareketlerine baktığımızda düzensiz göç kapsamında iki farklı göç türü karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; a) transit göç ve b) döngüsel ve iş amaçlı göçlerdir. Transit göçmenler, kendi ülkelerinden başka bir ülkeye ve genellikle Avrupa’ya geçerken Türkiye topraklarını kullanan göçmenlerdir. Döngüsel (veya dairesel) ve iş amaçlı göçmenler ise Türkiye’ye daha çok ekonomik amaçlarla gelen, ülkeye çok kere seyahat gerçekleştiren kişilerdir. Bu kişiler yasal yollarla ülkeye giriş yapmasına rağmen vize sürelerini geçirdikleri için veya ikamet koşullarını ihlal ettikleri için düzensiz göç kapsamında görülmektedirler (Erdoğan, Kaya, 2015).

Yukarıda da bahsedildiği gibi göçün yapılış şekli, süresi ve yapılma nedenine göre göç türleri ortaya çıkmıştır, bu göç türleri göç statüsünün belirlenmesine de yardımcı olmaktadır.

1.SURİYE İÇ SAVAŞI NEDENİYLE TÜRKİYE'YE YAPILAN KİTLESEL GÖÇ

Türkiye Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birleşim noktasıdır, bulunduğu konum nedeniyle Türkiye transit geçiş ülkesi özelliği göstermektedir. Bu nedenle geçmişten beri Türkiye göçlerin geçiş noktası olmuş, pek çok göçe ev sahipliği yapmış, göç ve sığınma olayları ile sürekli karşı karşıya kalmıştır. Tarihte birçok göçe ve sığınma olayına tanık olan Türkiye son olarak ta Suriyeli sığınmacıların göçüne ev sahipliği yapmıştır. Suriye'de 15 Mart 2011 de başlayan sivil halk ayaklanması zamanla iç savaşa dönüşmüştür. Suriye'de meydana gelen bu çatışmalar sonucunda halk güvenli bir alana geçmek zorunluluğuyla göç etmek durumunda kalmışlardır. Başta Türkiye olmak üzere Suriye'ye olan yakın konumları nedeniyle Lübnan, Ürdün ve Mısır en çok göç alan ülkeler olmuşlardır (Keleş,1995).

Suriye'den ilk olarak 300-400 kadar Suriye vatandaşının, 29.04.2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilve gözü sınır kapısına doğru hareketlenmesi ile başlayan kitlesel akın daha sonra artarak devam etmiştir. Şuan ülkede yaklaşık 3 milyon Suriyelinin yaşadığı bilinmekte beraber, bunların 260 bini T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yönetilen 26 kampta kalmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, savaşın başladığı günden itibaren Suriye'de ki durumdan etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası uygulamıştır. Türkiye'ye kitlesel olarak akın eden Suriyeliler ilk zamanlarda misafir halk olarak adlandırılırken göç dalgalarının artması ve savaş durumunun devam etmesi nedeniyle Suriyeliler için artık bir statü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda Suriyelilerin Türkiye'de statü sorununu ortadan kaldırmak için 'geçici koruma' statüsü oluşturuldu (Keleş,1995).

Bu bağlamda geçici korumaya ilişkin ülkemizdeki hukuki çerçeve 1994 yılında çıkarılan yönetmeliğin üçüncü, dördüncü, kısmen de beşinci bölümünde yer alan; sığınmak amacıyla topluca sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara karşı alınabilecek kararlar, ülkemize kabul edilebilecek kişiler için gerekli olan işlemler ile ilgili genel düzenlemeleri kapsamaktaydı. Fakat kitlesel akın durumunda gelen kalabalık nüfusa sağlanacak statü ilk defa 11.4.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile hukuki bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu kanunun geçici koruma ile ilgili 91'inci maddesinde; ülkesinden zorla ayrılmış, ayrıldığı ülkeye dönemeyen, acil durumun nedeniyle kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızdan geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir. Ayrıca bu kanunla beraber bu kişilerin Türkiye'ye kabul şartları, Türkiye'de kalış şekilleri, hak ve yükümlülükleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonun, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesinin, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikte yer alacağına değinilmiştir. Bahsedilen geçici koruma yönetmeliği 22.10.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik kapsamında " ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışları, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği ile ilgili hususları düzenlemektedir." Geçici Koruma Yönetmeliğin 7'nci ve 8'inci maddeleri, geçici koruma statüsü sağlanacak kişileri, bu koruma kapsamına giremeyecek olanları genel hükümler ile açıklamaktadır. Geçici korunma yönetmeliğinin geçici birinci maddesi 28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nden, geçici koruma amacıyla kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelenlere uygulanacak yasal prosedürleri sağlamaktadır(Kamu denetçiliği kurumu, 91-92).

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamındaki yabancılara "sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerin sağlanabileceği; bunlar dışındaki hizmetlerin de kamu kurum ve kuruluşları tarafından imkânlar ölçüsünde ayrıca verilebileceği; yönetmelik kapsamındaki yabancılardan, geçici koruma kimlik belgeleriyle elektronik haberleşme hizmeti dâhil diğer hizmetler için abonelik sözleşmesi yapabileceği; ayrıca, yönetmelik kapsamında ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen hizmetlerin AFAD koordinasyonunda yürütüleceği belirtilmektedir" (Kamu denetçiliği kurumu, 92).

Bu kanunla beraber Suriye savaşı nedeniyle ülkemize Nisan 2011'de gelen mültecilerin, Türkiye'deki statüsü belirlemiştir, kanun çerçevesinde sosyal hayata yönelik maddelerle Suriyeli sığınmacıların sağlık, eğitim, iş piyasası ve sosyal yardımlara erişimi ile ilgili hükümler düzenlenmiştir.

Türkiye'ye Suriye'den gelen göç hareketlerinin tek nedeni Türkiye'nin açık kapı politikası uygulaması değildir, Türkiye AB ülkelerine geçmek isteyen göçmenler içinde bir transit geçiş noktasıdır. Bu nedenle Avrupa Birliği bu göçü kontrol etmek amacıyla Türkiye ile Mart 2016'da bir anlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmayla beraber göçmenlerin Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçişlerinin önüne geçilmiş, bu doğrultuda AB'nin dış sınırlarının güvenliğini artmıştır. Türkiye'de, Suriyelilerin dışında pek çok etnikte

Iraklı, Afgan, Somalili, Filistinli sığınmacıların ve mültecilerin oluşturduğu yaklaşık 400 bin nüfuslu göçmen ile birlikte yaklaşık 3,5 milyonu geçen bir göçmen nüfusa sahiptir. Bu rakam Türkiye'nin göçmenlere karşı olumlu yaklaşımını göstermekle beraber sığınmacılık sistemi nedeniyle artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermenin de zorlaştığı bir durumu ortaya koymaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2018). Türkiye jeopolitik konumu nedeniyle aktif olarak göç almakta bu durum da Türkiye'nin göç ile gelen nüfusun statüsünü belirleme, temel hak ve yükümlülüklerinin çerçevesinin çizilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

2014'ün Ekim ayında kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında, Suriyeliler 'geçici koruma' statüsüne sahip olmuştur. Bu kanunla birlikte geçici koruma sahiplerinin sağlık, eğitime erişim, insani yardımları güçlendirmek, işgücü piyasalarına erişim, toplumsal yardım gibi konulara erişimlerinin çerçevesi belirlenmiştir (Dinçer, Federici, Ferris, 2013). Geçici koruma statüsü ile birlikte Türkiye'de yaşayan Suriyeli halkın Türkiye'deki hak ve hizmetlerine erişiminin sağlanması ile ilgili genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu noktada işgücüne katılım ile ilgili mevzuatın eksikliği ise ilerleyen yıllarda giderilmiştir. İşgücüne katılım konusunda Suriyelilere çalışma izni belirli standartlar temelinde olmaktadır. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair 2016 Ocakta çıkarılan yönetmelikle çalışma hususunda hukuki bir çerçeve oluşturulmuştur. Yönetmeliğe göre, geçici koruma altında olan göçmenler geçici korumaya alındıktan 6 ay sonra çalışma izni için gerekli başvuru işlemini yapabilmektedir. Yine aynı düzenlemeye göre bir işyerinde çalışan yabancı uyruklu kişi sayısı Türk çalışan sayısının % 10'unu aşmamalıdır. Bu yönetmelikle beraber birey sadece yaşadığı ilde çalışabilmektedir. Çalıştırılan yabancılara ödenecek ücret asgari ücretten az olmamaktadır. Mevsimlik ve tarım işçileri çalışma izninden muaf tutulmaktadır. Tüm olumlu düzenlemelere rağmen Suriyeli sığınmacıların yaşam koşulları hiçte kolay olmamaktadır (Karasu, 2018). Suriyeli sığınmacıların yaşadığı birtakım zorluklar şöyle sıralanabilmektedir; barınma, savaş ve şiddet ortamının neden olduğu travma, dil bariyeri, eğitime katılamama, iş bulma güçlüğü, temel hak ve hizmetlere erişme hakkında bilgi eksikliği gelmektedir (Karaca, Doğan, 2014, 34). Dil bariyeri nedeniyle sığınmacılar evden çıkmaktan dahi çoğu kez imtina etmektedir, bu nedenle toplumdan izole olma durumları artmaktadır. İletişimin insan hayatındaki önemi düşünüldüğünde bu durum Suriyeli sığınmacılar için derin bir korku ve güvensizliğe aynı zamanda içinde yaşadıkları topluma güvensiz olmaya neden olabilmektedir (İstanbul Sığınmacı İzleme Platformu, 2015).

AFAD yaptığı bir araştırmasına göre, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin % 30'u hala devam eden savaşta bir yakını kaybetmiştir. Suriyeli sığınmacıların büyük bir çoğunluğu ciddi psikolojik sorunlar yaşamakta, Suriye'de şahit oldukları şiddetin etkisini taşımaktadırlar (Afad, 2013). Ülkemize gelen Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğu çeşitli ekonomik zorluklar çekmektedir, barınma sorunu yaşayan sığınmacıların bir bölümü park veya duraklarda kalırken, % 25'i yıkık binalarda ya da kimsenin kalmadığı risk teşkil eden binalarda yaşam mücadelesini sürdürmeye çalışmaktadır (Dinçer, Federici, Ferris, 2013). Yapılan bir araştırmada Şanlıurfa'da Suriyeli sığınmacıların kaldıkları evlerin % 50,1'inde hijyen malzemesi, % 77'sinde ise yemek pişirmek için yeterli miktarda tencere, tava gibi mutfak araçları bulunmadığı ortaya çıkmıştır (Sanduvac, 2013). Ekonomik olarak zor durumda olan bu insanlar geçimlerini sağlayabilmek için küçük, dar ve sağlıklı olmayan binalarda birkaç aile bir arada yaşamaktadırlar. Suriyeli sığınmacıların büyük bir çoğunluğu iş bulamamaktadır, iş bulan kesimin çoğu ise düzensiz işlerde, güvencesiz olarak çalışabilmektedir. İş piyasasında yaşadıkları zorlukların başında uzun mesai saatleri, ağır çalışma koşulları, düşük ücretler gibi sorunlar sıralanabilmektedir. Ayrıca Türkiye'de ki yasa ve hukuktan haberdar olmamaları, iş yerinde yaşanan iş kazalarında bildirimlerin yapılmamasına ve gerekli yasal hakların elde edilmemesine neden olmaktadır (Fikir, 2014).

Savaşın ortaya çıkardığı birçok sorunun yanında en önemli sorunlardan biri savaşın mağdurları Suriyeli çocuklardır. Çocukluk çağının insan gelişimindeki önemi göz önüne alındığında, savaş mağduru bu çocukların sağlıklı ruhsal gelişim, sağlıklı büyüme ve iyi bir aile ortamına sahip olmak gibi temel haklardan mahrum oldukları gelişimlerinin en önemli dönemlerinde çeşitli ruhsal problemlerle karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmektedir. Bireyler için sağlıklı ve üretken bir yetişkin olmanın en önemli dönemi olan çocukluk evresi Suriyeli çocuklar için sağlıklı yaşanmamaktadır (Özer, 2017). Bu çocukların eğitime erişimine baktığımızda kampta yaşayan çocukların okullaşma oranı % 92 iken, kamp dışında yaşayan çocuklarda bu durum % 26 olduğu görülmektedir, bu durum kamp dışında yaşayan çocukların okullaşma oranının çok düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Coşkun, Emin, 2016). Sonuç olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere geçici koruma yönetmeliği kapsamında çeşitli haklar tanınmakta, geçici koruma kimlik belgesine sahip olan Suriyeliler için çeşitli hizmetler ve yardımlara ulaşabilmektedir.

Suriyelilerin bir kısmı ise barınma merkezlerinde bu hak ve hizmetlerden faydalanmaktadır. Kamp dışında yaşayan büyük çoğunluk ise Türkiye'nin çeşitli bölgelerine dağılmış bir şekilde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Özellikle kamp dışında kayıtsız bir şekilde yaşayan Suriyeli sığınmacılar hak ve

hizmetlere erişmekte zorlanmaktadır. Bu nüfusun kayıt altında olmayışı ve hizmetlere erişememesi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başında sağlık hizmetlerine erişememe, barınma, eğitim ve ekonomik sorunlar gelmektedir, kayıtsız yaşama durumu Suriyelilerin yaşadıkları yerlere olan uyumunu da zorlaştırmaktadır. Suriyelilerin yaşadığı bölgeler genellikle ekonomik durumunun iyi olmadığı ve toplumsal kaynaklar bakımından daha dezavantajlı bölgelerdir. Bu nedenle Suriyeli yetişkinler iş bulmakta zorlanmaktadır, bunun sonucunda çocukların çalışması sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu çocuklar evin geçimini sağlama rolünü üstlendikleri için erken yaşta çalışmaya başlamakta bu durum birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Eğitime devam edemeyen bu çocuklar daha hayatı öğrenmeden iş kazalarına maruz kalmakta ve bu kazaların birçoğu çeşitli fiziksel yaralanmalarla sonuçlanmaktadır.

2.GÖÇ VE SURİYELİ ÇOCUKLAR

Zorunlu göçler topluları sonuçları itibariyle derinden etkileyen bir olgudur, özellikle hassas gruplar göç durumundan daha çok etkilenebilmektedirler. Özellikle savaş nedeniyle ortaya çıkan göç olgularında çocuklar bu sürecin büyük mağdurları olarak görünürlük kazanmaktadır. Çocuklar savaşın bulunduğu alanlarda doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği gibi direk olarak da hedef alınabilmektedirler. Savaş bölgelerinde çeşitli riskler altında bulunan çocuklar organ ticareti, cinsel istismar, fuhuş ve asker olmaya zorlanma gibi çeşitli risklere doğrudan maruz kalabilmektedirler. Mültecilik deneyimi, çocuklar açısından psikolojik ve sosyal birçok zorluğu barındırmaktadır. Literatüre baktığımızda göç yaşayan çocukların göç yaşamayan çocuklara göre daha fazla davranış problemleri olduğu ve duygusal problemler yaşayabildikleri ortaya çıkmıştır. Göç deneyimi yaşayan çocuklar birçok ruhsal ve sosyal ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Uluocak, 2009).

Göç eden toplulukta göçten en fazla etkilenen kesimin çocuklar olduğunu söyleyebilmekteyiz, savaş nedeniyle oluşan göç nedeniyle birçok çocuk ailesinden ayrı düşmekte veya refakatsiz kalabilmektedir. Ailesiyle birlikte göç edebilen çocuklar ise yeni yerleşim bölgesinde dil, din, kültürel yapı ve eğitim sistemine uyum sağlama gibi bir süreçle karşı karşıya kalmaktadır. Çocuğun bu yeni toplum düzenine alışması gerekmektedir, bu hususta eğer çocuk toplum tarafından kabul görürse sosyal uyum kolaylaşabilmektedir (Özabacı, Acat, 2005). Fakat çoğunlukla göç edilen bölgedeki toplumun göçmenlere karşı önyargılı olması, göçmenlerin sosyoekonomik ve kültürel sisteme uyum sağlayamamasına aidiyet ve kimlik bunalımının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Göçmen çocukların sosyal yeterliliklerinin algılanışı ile ilgili iki görüşten bahsetmek mümkündür, birinci algı bu çocukların sosyal açıdan toplum tarafından dışlanmış kişiler olduklarıdır. Diğer algı ise göçmen çocukların içe kapanık kendini toplumdaki dışlanmış kişiler olarak gördükleridir. Bu çocukların sosyal yeterlilikleri içinde buldukları toplumun ve ailelerinin çocukların davranışlarını algılamalarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu iki değerlendirme farklılaştıkça çocuğun sosyal uyumu zorlaşabilmektedir (Ergin, Ermağan, 2011).

Göç eden kesimdeki tüm yaş gruplarını derinden etkileyen sığınma olgusunda çocuklar bu süreci aileleriyle birlikte atlatmaya çalışmaktadır ailesi olmayan çocuk ise bu süreci tek başına atlatmaya çalışmaktadır. Ailesi olmayan çocuklar güvenli bir yer arayışına girerek sığınmacı olmaya çalışmaktalar, bu çocukları diğer çocuklara göre çok daha zor bir yaşam beklemektedir. Ailesi olmayan çocuklar savaş nedeniyle ebeveynlerini kaybetmiş veya savaş nedeniyle kayıp olmuş refakatsiz çocuklardır.

“Refakatsiz çocukların sorunlarına bakıldığında, yaşanan sorunların, diğer sığınmacı çocukların yaşadığı sorunlardan farklı olduğu da söylenebilmektedir. Örneğin, ebeveynleriyle beraber gelen çocukların yapmak zorunda olmadıkları birçok işle ilgilenmek zorunda kalan refakatsiz çocukların daha büyük sorunlar yaşamaları kaçınılmazdır. Her ne kadar kendilerini hukuki arenada temsil edecek bir vasinin ya da belli durumlarda temsil yetkisine sahip kayyumun var olması, sorunları hafiften bir unsur olarak gözüksede, bu kişilerin çocukların kendi anne-babaları gibi olmayacakları da açıktır (Beter, 2006).”

Devletler sınırları içinde bulunan tüm çocukları ırk, renk, dil, din ayrımı yapmaksızın korumakla yükümlüdürler. Devletler çocukların karşılaşabilecekleri tehlikelere karşı önlem almak zorundadırlar. Çünkü her çocuğun korunmaya ve daha iyi şartlarda göç sürecini geçirmeye hakkı vardır. Bu bağlamda çocukların mülteci statüsünün belirlenmesinde çocuğun yüksek yararı kriteri temel alınarak çocuk hakları kapsamında değerlendirilmeleri gerekmektedir (Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, 2018).

Çocukların mülteci statüsünün belirlenmesindeki aşamalar ise şunlardır;

- Ailesinden ayrı düşmüş çocuğun mültecilik için başvuru yaptığı ülkenin toprak sahasına kabul edilmesi gerekmektedir (Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, 2018).

- Mülteci ve sığınma talebinde bulunan çocukların herhangi bir nedenle gözaltına alınmaması gerekmektedir, ancak gözaltına alınmaları gerekse bile bu son çare olarak görülmeli ve bu durum en kısa sürede sona erdirilmelidir (Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, 2018).
- Bir çocuğun mülteci statüsü elde etme talebi değerlendirilirken şu durumlar dikkate alınmalıdır, uzman eşliğinde çocuğun yaşı ve görüşleri alınmalıdır, çocuğun yüksek yararının gözetilebilmesi için yasal bir temsilcinin ve aynı zamanda bir vekilin atanması, çocuğun hikayesinde doğruluğunda bir şüphe varsa çocuğun yüksek yararı lehine değerlendirilmelidir (Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, 2018).
- Bireysel mülteci statüsü belirlemenin mümkün olmadığı büyük ölçekli kitlesel hareketlerde devletler bir grubun tüm üyelerine mülteci statüsü vermeli, bu durumlarda ailesinden ayrı düşmüş çocuklara da grubun diğer üyeleri gibi aynı statünün verilmesi doğru olmaktadır (Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, 2018).

Çocuklar her koşulda korunmaya ihtiyacı olan hassas bir grubu oluşturmaktadır. Savaş gibi kriz durumlarında bu hassas grubun korunmaya daha çok ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri'nin Kapsamlı Çocuk Koruma Sistemi; çocuk istismarı, ihmal, sömürüsü ve şiddetine karşı önlemler almak ve bu olumsuz durumlarla etkin bir şekilde mücadele etmek için geliştirilmiş yasaları, politikaları, usulleri ve uygulamaları temel almaktadır. Uluslararası yükümlülükleri doğrultusunda devletler çocuk koruma sistemlerinin oluşturulmasını ve uygulanmasını sağlamaktan sorumludurlar. Kendi yargı yetkilerindeki çocukların bu tür sistemlere herhangi bir ayrımcılığa uğramadan kolaylıkla erişmelerinin sağlanması gerekmektedir. BMMYK ve ilgili diğer kurum ve ortaklar, bu konuda boşlukların bulunduğu alanlarda ulusal çocuk koruma sistemlerinin güçlendirilmesinde ve tamamlanmasında devletlere sivil toplum kanalıyla yardımcı olabilmekteler (Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, 2018).

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi(HÜGO) tarafından düzenlenen dünden bugüne göçler çalıştayında Türkiye'de 4 yaş altında 400 binden fazla Suriyeli çocuğun olduğunu, Türkiye'de en az 220 bin Suriyeli çocuğun doğduğunu, bu çocukların vatandaşlıklarının olmadığını açıklamıştır. Erdoğan'ın belirttiğine göre bu çocuklar vatansız olup eğitim çağında bulunan 6-17 yaş arası 910 bine yakın Suriyeli mülteci çocuk ülkemizde bulunmaktadır (Erdoğan, Kaya, 2015).

Türkiye'de geçici koruma altında 2,9 milyon Suriyelinin olduğuna dikkat çeken Erdoğan, kayıt altına alınıp geçici koruma belgesi verilmeyen 330 bin Suriyeliyle birlikte toplam Suriyeli sayısının 3,6 milyondan fazla olduğuna dikkat çekmiştir. Erdoğan yaklaşık 6 milyona yakın Suriyelinin ülkesini geride bıraktığını bu Suriyelilerin yüzde %80'inden fazlasının komşu ülkelerde yaşamakta olduğunu ve Türkiye'nin yurt dışındaki Suriyelilerin %52'sinden fazlasını barındırdığını belirtmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre Mayıs 2017 tarihide Türkiye genelinde toplam 2 milyon 978 bin 995 Suriyeli göçmen yaşamını sürmektedir. Yine Göç İdaresi'nin geçici koruma sayfasındaki Mayıs 2017 verilerine göre Suriyeli göçmenlerin nüfusu toplam nüfusun yüzde 4,61'ünü oluşturmaktadır(Erdoğan, Kaya, 2015).

3.SURİYELİ ÇOCUK İŞÇİLER

Çocuk işçiliği henüz fizyolojik ve psikolojik gelişimini tamamlamamış bedenlerin yaşlarından daha büyük sorumluluklar yüklenerek sömürülmesidir. Bu çocuklar uzun saatler, fiziksel koşulları kötü ve tehlikeli ortamlarda korumasız olarak çalışmaktadır. Bu şartlarda çalışan çocukların beden ve ruh sağlıkları olumsuz olarak etkilenmektedir. Fakat ne yazık ki ülkemizde ve dünyada çocuk işçiliği hala bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır, özellikle gelişmemiş toplumlarda sıklıkla karşılaşılan çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasını sağlayan birçok faktör bulunmaktadır, savaş ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmasındaki temel etmenlerden biridir. Çocuk işçiliğinin azaltılması ve ortadan kaldırılması için ulusal ve uluslararası birçok hukuki düzenleme olsa da bu sorun hala büyük önem arz etmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre 6-17 yaş arası kişiler çocuk olarak kabul edilmektedir. Türkiye iş kanununa göre ise 15 yaşını doldurmamış çocukların iş hayatına katılımı yasaklanmıştır. Bu doğrultuda 15 yaşının altında çalışanlar çocuk işçi olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası çalışma örgütünün çocuk işçiliği için yaptığı tanuma baktığımızda; çocuğun sağlığı, eğitimi, fiziksel ve zihinsel gelişimini engelleyen, yeteneklerinin geliştirilmesine engel olan, çocuğun potansiyelini ortaya çıkarmasına engel olan her türlü işi esas almaktadır. Uluslararası çalışma örgütü aynı zamanda çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini; kölelik, çocuk ticareti, zorla silahlı çatışmalarda kullanma, uyuşturucu

kaçakçılığı, çocuğun pornografide kullanılması gibi yasadışı ve tehlikeli işlerde çalışması olarak sıralamıştır (ILO, 2018).

Suriye savaşının en büyük mağdurları olan çocuklar ekonomik zorluklar nedeniyle eğitimi bırakıp ailelerinin yaşam mücadelesine ortak olmaktadır. Bu çocuklar yaşadıkları bölgenin sektörel çalışma şekline göre; tarla, bahçe, sanayi ve sokakta çalışabilmektedirler. Yetişkin göçmenlerin iş piyasasına ulaşmalarının daha güç olması ve Suriyeli Sığınmacıların çalışma izni sorunlarının tam olarak çözülmemiş olması çocukların çalışma yaşamına girmesinin önünü açan faktörlerdir. Bu çocuklar küçük sanayi işletmelerinde kayıtdışı olarak, düşük ücretlerle günde 12-14 saat çalışarak sektörün görünmeyen fakat ağır çalışmaya mahkûm olan kesimi olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çocuk yaşta ağır işlerde çalışmak zorunda kalan bu küçük bedenlerin kimyasallara maruz kalma ve bedenlerinin kaldırabileceğinden zor işlerde çalışmaları sonucunda meslek hastalıklarına yakalanma oranları daha yüksek olabilmektedir. Ayrıca bu çocuklar atölyelerdeki ağır iş makinelerini kullanmaları sonucunda iş kazalarıyla karşı karşıya kalmakta ve uzuv kaybı yaşamaktadırlar, kayıt dışı çalışan bu çocukların iş kazaları görünür olmamaktadır. Kayıt dışı çalışma nedeniyle bu çocuklar iş kazası sonucunda hak talebinde bulunmamakta ve uzuv kaybı nedeniyle yaşamlarını idare etme imkanları da ortadan kalkmaktadır (Tarlan, 2018).

Harunoğulları'nın araştırmasına göre Kilis şehrinde yaşayan Suriyeli sığınmacılar geçimini sağlamak için bulabildikleri tüm işlerde düşük ücretle kayıt dışı olarak çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Çeşitli çalışma alanlarında düşük ücretlerle çalışan Suriyeli sığınmacıların kentin ekonomik canlılığına yükselttikleri, özellikle inşaat sektöründe çalışan iş gücünün fazla olması, Kilis kentinde hızlı bir konutlaşmanın olmasını sağlamıştır. Bu çalışma alanlarında çoğunlukla Suriyeli sığınmacı çocuklar bulunmaktadır. Ailelerinin geçim mücadelesine katkı sağlamak için çalışan bu çocuklar şartların çok kötü olduğu iş koşullarında dahi düşük ücretlere çalışabilmektedirler. Savaşın kötü koşullarından gelen bu çocuklar ekonomik zorluklar nedeniyle geldikleri bölgelerde de zorlu bir hayata devam etmektedirler. İş bulmakta zorluk çeken bu çocuklar çoğu kez sokaklarda çalışmakta ve sokağın getirisi olan çeşitli suçlara maruz kalmaları kaçınılmaz olabilmektedir. Bazı çocuklar ailenin tek çalışanı olarak sokaklarda çalışarak ailenin geçimini sağlamaya çalışmaktadırlar, özellikle soğuk kış mevsiminde sokakta çalışan çocukların sayısında azalma olsa da yaz mevsiminde bu çocukların sayısında gözle görülür bir artış olmaktadır (Harunoğulları, 2016).

Suriyeli sığınmacı çocuklar yerel ekonomide ucuz iş gücü olarak görülmektedirler, kayıtlı sektör tarafından karşılanmayan açık işsizlik, kayıt dışı sektör tarafından bir fırsat olarak görülmekte ve bu sektörde göçmenlerin çalıştırılması fazlaşmaktadır. Kayıt dışı ekonomi çocuk işgücü sömürüsünün önünü açmakta ve bu sektör çocuk istismarı riskini de arttırmaktadır (Harunoğulları, 2016). Çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasında temel olarak yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, işsizlik, eğitim olanaklarının olmaması, işverenlerin ucuz iş gücü arayışı, çocuk işçiliği ile ilgili mevzuatın yetersizliği var olan mevzuatın yeteri kadar etkin kullanılmaması olarak sıralanabilmektedir (Karaman, Özçalık, 2007). Suriyeli sığınmacı çocukların çalıştırılmasına neden olan temel etken yoksulluk ve yoksunluk olarak gösterilebilmektedir, bu küçük çocuklar pastane, lokanta, fırın, bakkal, elektrikçi, giyim mağazası, tekstil, çöp ve plastik toplayıcılığı gibi çeşitli iş kollarında çalıştırılmaktadırlar (Harunoğulları, 2016). Çalışma hayatına katılan çocukların %80'inden fazlasını erkek çocuk çalışanlar oluşturmaktadır (ILO, 2016). Fakat bu durumun bir nedeni olarak kız çocuklarının ev içi emeğinin göz ardı edilmesi olduğunu söyleyebiliriz (Amorim, Badrinath, Samouiller, Murray, 2004).

Çocuk yaşta çalışma hayatıyla tanışan bu çocuklar pek çok sorun ile yüz yüze gelmektedir, psiko-sosyal olduğu gibi çalışma koşullarının kötü, çalışma sürelerinin uzun olması, işçi sağlığı ve çalışma güvenliği ile sosyal güvenlik problemleri, düşük ücretlerle günlük 10-12 saati aşan çalışma süreleri olarak sıralanabilmektedir. Bu çocuklar sağlıksız ve kötü iş koşullarında insan onurunu ve gururunu zedeleyecek işlerde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalabilmekte, yine bu çocuklar psiko-sosyal gelişim açısından da risk altında bulunmaktadır. Bu çocuklar yaşlılarıyla aynı gelişimsel süreçlerden geçmemekte, okula gidememekte, oyun ve arkadaşlarından ayrı kalmakta, çevrenin onları yargılayan bakışlarından rahatsız olmaktadır ve bu durum onların aşğılık duygusunu yaşamalarına yol açmaktadır (Karaman, Özçalık, 2007).

Sokakta farklı iş kollarında çalışmak zorunda kalan çoğu katı atık ve plastik toplayıcılığı yapan çocuklarda görülen en büyük risk sağlık sorunlarının yaşanması, çocukların fiziksel, duygusal ve ekonomik olarak istismar edilmeleri ve bu istismarlara sürekli olarak açık olmalarıdır. Maruz kaldıkları istismarlar; fiziksel istismar olarak şiddete maruz kalma, kaza dışı sebeplerle çocuğun yaralanması, çocuğa fiziksel şiddete uygulanmasıdır. Duygusal istismar ise çocuğun psikolojik olarak olumsuz etkilenmesi, aşğılayıcı davranışlara maruz kalma, yalnız bırakılma, hakaret edilmesi gibi psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyecek

davranışlara maruz kalmasıdır. Ekonomik istismar ise çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişiminin göz ardı edildiği, emeğinin sömürüldüğü çalışma koşullarının olmasıdır (Demir, Topçuoğlu, Akgül, 2015).

4.YAPILAN ÇALIŞMALAR

Konuyla ilgili alanda yapılan çalışmalara baktığımızda Suriye göçüyle birlikte Türkiye’de sayıları hızla artan bu nüfus için birçok araştırmanın yapılmaya başladığı görülmektedir, bu kapsamda göç ve çocuk işçiliği ile ilgili araştırmalar da yapılmaya başlanmıştır. Afad’ın sınıra yakın kentlerde yaptığı bir araştırmada 18 yaş altındaki Suriyeli çocukların %50,92 unun erkek olduğu ve 12-18 yaş arası çocukların ise %51,2’sinin erkek olduğu ortaya çıkmıştır. (AFAD,2013). Bahadır’ın yaptığı 6-17 yaş arasındaki Suriyeli çocukların çalışma durumları ve çalışma durumlarını etkileyen etmenler araştırmasına baktığımızda 6-17 yaş arası 164 Suriyeli çocuk ile yaptığı araştırmada grubun yaş ortalamasını %11,6 ve yüzde %54,9’ unu erkek ve %45’ini kız olarak tespit ettiği görülmektedir (Bahadır, Uçku, 2016). Kireçdağ’ın yaptığı Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler araştırmasında çocuk işçilerin yüzde %76’sı erkek ve % 24’ ünü ise kız çocukları oluşturmaktadır. Yine bu araştırmaya göre çalışan çocukların %58’ini 13-15 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır, 15-17 yaş arası çocukların ise daha çok sanayi ve dikim atölyelerinde çalıştıkları ortaya çıkmaktadır (Kireçdağ, 2017). Harunoğulları’nın yaptığı Suriyeli çocuk işçiler araştırmasına göre 62 çocuk işçiyle yapılan araştırmanın 7’sini kız ve 55’ini erkek çocuklar oluşturmaktadır (Harunoğulları, 2016)

Yaptığı araştırmaya göre Suriyeli sığınmacı çocukların ailelerine baktığımızda ise bu ailelerin %6’sı 3 yıldan fazla, %56’sı 2 ve 3 yıl arasında, %14’ü 1 ve 2 yıl arasında bir süredir Türkiye’de yaşamaktadırlar. Yine aynı araştırmaya göre Suriyeli ailelerin %76’ sının yedi ve üstü kişiden oluştuğu, bu ailelerde çalışan kişi sayısına baktığımızda %64’ünde en az bir kişi %34’nde ise en az 4 kişi çalışmaktadırlar, bu ailelerin %32’sinin ise 2 veya daha fazla ailelerle aynı evde konakladıkları tespit edilmiştir (Kireçdağ, 2017). Yine yapılan bir araştırmaya göre çocuk işçilerin %45’inin ailede tek çalışan oldukları ve %71’nin ebeveynleri herhangi bir işte çalışmamakta ve evin geçimini bu çocuklar sağlamaktadırlar (Harunoğulları, 43)

Türkiye’ye gelen Suriyelilerin %58’ini çocuklar oluşturmakta, aynı zamanda Suriyeli nüfusun ciddi bir bölümünün kaydının olmamasından dolayı bu rakamların sadece kayıt altındakileri yansıttığını belirtmektedir. Temel eğitim çağında olup okula devam edemeyenlerin oranının %62 olduğunu ortaya koymaktadır (Yalçın, 2016). Başka bir araştırmaya göre Suriyeli çocukların %80’i okula gitmediği %20’sinin ise öğlene kadar okula gittiği öğleden sonra ise çalıştığını ortaya koymuştur (Kireçdağ, 2017). Harunoğlu’nun 62 çocuk işçiyle yaptığı görüşmede çocuk işçilerin %27’sinin okur yazar olmadığı, %18’inin ilkokul mezunu, %14’ünün ortaokul,%3’ünün lise mezunu olduğu ortaya çıkmıştır (Harunoğlu, 2016). Bahadır’ın yaptığı çalışmaya göre çocukların %11 eğitime devam etmektedir, %89’u eğitime devam etmemekte, bu grubun %13’ü okuryazar değil, %40 okuryazar, %26 ilkokul mezunu, %17 ü’si ortaokul mezunu, %1,8’ini lise mezunu olduğu ortaya çıkmıştır (Bahadır, Uçku, 2016). Afad’ın yaptığı araştırmaya göre barınma merkezleri dışında yaşayan çocuklar Suriyeli çocukların %90’ını oluşturmakta ve bu çocuklar eğitime erişmekte bazı birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Afad’ın araştırmasına göre barınma merkezlerinin dışındaki 6-11 yaş arasındaki Suriyeli çocukların sadece %14,0’nun eğitimine devam ettiği ortaya konmuştur (Afad, 2014).

Çalışma yaşamının en ağır koşullarında çalışan Suriyeli çocukların %32’sinin kendi isteğiyle, %30’unun ailenin zorlamasıyla çalıştığı görülmektedir. Yine aynı araştırmada ankete katılanların %15’i ailede başka çalışan olmadığı, %49’u ailesine destek olmak için, %38’i hem aileye destek olmak hem de ihtiyacını karşılamak için, %24’ü ailede başka çalışan olmadığı için çalışma hayatına girdiklerini belirtmiştir (Harunoğlu, 2016). Kireçdağ’ın yaptığı araştırmaya göre çocuk işçilerin %62’sinin işlerini kendi çabalarıyla %38’ nin başkasından yardım alarak iş bulduklarını, çalışan çocukların %78’inin daha önce başka işlerde de çalıştıkları bu çocukların çok fazla iş değiştirdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca çocuk işçilerin %50’sinin haftalık 50 tl’nin altında ücret aldığı, %80’inin günde 12 saat çalıştığı geri kalan %20’si okula gidiyor olmaktan kaynaklı hafta içi günde 7 saat ve cumartesi 12 saat çalıştığı ortaya çıkmıştır. Çalışan çocukların %88’i işe yürüyerek gidip gelmekte, %58’i yemek ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır. Yine aynı çalışmada çocukların %96’sı yaptığı işi zorlayıcı ve yorucu olarak değerlendirirken, %4’ü Türkçe öğrenmekten kaynaklı öğretici olarak değerlendirmişlerdir, çocukların %52’si patronek kötü muamele gördüğünü, %48’i ise patronun iyi muamelede bulunduğunu belirtmiştir (Kireçdağ, 2017).

Atasü’nün yaptığı araştırmaya göre Türkiye’de göçmen çocukların yoğun olarak iş bulabildiği sektörün tekstil olduğu, bu sektörde çalışan çocukların haftada altı gün, günde 11 saat boyunca güvencesiz olarak çalıştıklarını ortaya koymuştur (Atasü, 2015). Bahadır’ın yaptığı araştırmaya göre çalışma hayatına katılan Suriyeli çocukların %80’ini erkek çocuklar oluşturmaktadır, bu durum Türkiye’de de erkek nüfusunun çalışma hayatında daha fazla olmasıyla benzerdir (Bahadır, Uçku, 2016). Ancak kadın işçiliği ve

kız çocuklarının ev içi emeğinin göz ardı edilmesi nedeniyle bu durumun ortaya çıktığı düşünülmektedir (Amorim, Badrinath, Samouiller, Murray, 2004). Harmanoğlu'nun yaptığı araştırmada ise çocuk işçilerin %64'ünün aylık 0-250 tl arasında kazandığı, %29'unun 250-500 tl arasında, %7'sinin ise aylık 500-700 tl kazandığı elde edilmiştir. Yine aynı çalışmada çocuk işçilerin %52'sinin kendi isteğiyle %48'inin ailesinin isteğiyle çalıştığı ortaya çıkmıştır (Harunoğlu, 2016).

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç çok yönlü bir toplumsal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır, özellikle zorunlu göçler sonucunda göç eden topluluk ve göç edilen yerleşim yerleri bu hareketlilikten çok yönlü olarak etkilenmektedir. Göç etme durumundan en çok da hassas gruplar etkilenmektedir; kadın, çocuk, yaşlı ve engelli bireyler bu grupların başında gelmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre göç eden Suriyeli sığınmacı popülasyonunun yarısından çoğunu çocuklar oluşturmaktadır (Yalçın, 2016). Bu çocuklar göçün getirdiği birçok olumsuzluktan etkilenmektedir, özellikle göç sonucunda ortaya çıkan yoksulluk çocukların hayatında önemli sorunlara neden olmaktadır. Bu durumda göç ve çocuk ilişkisi karşımıza çıkmaktadır. Göçün olumsuz etkilerinden en çok etkilenen grupların başında gelen çocukların birçoğu temel haklarından yararlanamamaktadır, çoğunluğu göçün getirdiği yoksulluk nedeniyle eğitime devam edememekte ve çalışmaya başlamakta bunun sonucunda çocuk işçiliği kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Göçün getirdiği sorunların başında yoksulluk kavramı karşımıza çıkmaktadır. Göç eden Suriyeli sığınmacı aileler bir anda büyük bir yoksullukla karşı karşıya kalmışlardır. Aileler geldikleri yerleşim yerinde yeni bir konut ve iş arayışına girmişlerdir, fakat geldikleri bölgelerde ebeveynlerin iş bulamaması ve yeterli maddi birikiminin olmaması gibi nedenler sonucunda çocuk işçiliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Ailelerin gelir düzeyinin düşük olması ve evin geçimini sağlamakta yeterli olmaması çocukların da iş hayatına girmesinin önünü açmaktadır.

Araştırma bulgularında görüldüğü üzere Suriyeli sığınmacı çocuklar eğitime devam etmeleri gereken yaşlarda ailelerinin geçimini sağlamak için çoğu ya okula gitmemekte ya da okulu bırakıp çeşitli iş kollarında çalışmaya başlamaktadır. Bu çocuklar buldukları bölgelerdeki iş imkanlarına göre çeşitli iş alanlarında çalışmaktalar, çoğu çocuk günde 12 saate varan çalışma saatlerinde, düşük ücretlerle haftada altı gün çalışmaktadır. Bu çocuklar yetişkinlerin çalışmakta imtina ettiği ağır iş kollarında düşük ücretlerle, uzun saatlerde evin geçimine katkıda bulunmak için çalışmaktadırlar.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin yaşanan göç sonucunda birçok problemle karşı karşıya kalmışlardır. Bu problemlerin başlıcaları savaş travması nedeniyle meydana çıkan psikolojik sorunlar, eğitime katılamama, çocuk yaşta evlilikler ve çocuk işçiliği olarak sıralanabilmektedir. Bu çocukların yaşadıkları güçlükleri aşmaları, temel hak ve hizmetlere erişimlerinin sağlanması için sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşmektedir. Suriyeli sığınmacı çocukların haklarını korumak; ülkeye uyumlarını kolaylaştırmak, eğitime ulaşmalarını sağlamak, bu konuda sosyal politikaların oluşmasında katkı sağlamak sosyal hizmet uzmanlarının temel rolleri arasında yer almaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı mezzo düzeyde çocuk işçilerin; ailesi, okul ve işyeri arasında daha çok savunuculuk rolü çerçevesinde çalışmaktadır. Özellikle bu çocukların eğitim hakkından mahrum kalmaları ve kötü şartlarda çeşitli işlerde çalışmalarının önüne geçmek için savunuculuk rolü çerçevesinde gerekli müdahaleyi sağlamalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, çocuk hakları kapsamında çocukların eğitime erişmesinin sağlanması ve çalıştırılmamasının mevzuat çerçevesinde ne denli doğru uygulandığını takip etmelidir. Bu noktada mevzuatta bulunan eksiklikleri tespit edebilir, hak savunuculuğu rolü çerçevesinde diğer meslek örgütleri ve STK'lar ile mevzuatın çocuğu koruyucu temelde düzenlenmesine öncülük edebilirler. Sosyal hizmet disiplini mesleği rolleri gereği dezavantajlı durumda bulunan hassas gruplarla çeşitli düzeylerde çalışmaktadır. Suriyeli sığınmacı çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanı bu grubun çeşitli hassasiyetleri barındırdığı gerçeğinden hareketle özellikle savunuculuk, danışmanlık ve vaka yöneticisi rollerini sıklıkla kullanmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları Suriyeli sığınmacı çocuklarla çalışırken, çocuklarla birlikte, insan onurunu koruyucu ve etik ilkeler çerçevesinde çalışmalıdır.

Sonuç olarak Suriyeli çocuk işçilerin eğitim hayatına devam etmesi ve çocuk işçiliğinin sonlandırılması için çeşitli politikaların üretilmesi gerekmektedir. Çocuk işçiliğinin yoksullukla olan ilişkisinden hareketle Suriyeli yetişkinlerin iş piyasasına erişimlerin kolaylaştırılması ve aldıkları ücretlerin ise işgücü ile orantılı bir şekilde olması çocukların çalıştırılmasının önüne geçmek için önemlidir. Özellikle evde yetişkin işgücü bulunmayan aileler için ise çocukların okula devam etmesi neredeyse imkânsız görünmektedir, bu nedenle bu çocukların okula devam etmesi için aileye gerekli olan maddi desteğin sağlanarak çocukların okula devamı önem arz etmektedir. Evde çalışabilecek yetişkinin bulunduğu ailelerde ise çocuk işçiliğinin sonlandırılması için çocuk hakları kapsamında gerekli olan yasal bilgilendirmelerin

yapılması ve hukuki yaptırımların uygulanması gerekmektedir. Onbeş yaşının üzerinde çalışan çocuklar için ise çalışma şartlarının gelişimlerini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde olması için gerekli düzenlemelerin yapılması, özellikle çocuk işçiliğinin en ağır şekillerinde çalıştırılan çocukların aileleri ve işverenleri için gerekli yaptırımları içeren hukuki düzenlemeler ve denetimlerin oluşturulması önem arz etmektedir. Bu çocukların işyerlerinde gördükleri istismar ve sömürünün tespiti için sosyal hizmet uzmanlarından oluşan denetleme komisyonlarının kurulması, bu ihmal ve istismarların tespiti bunun sonucunda koruyucu ve önleyici hizmet modellerinin oluşturulması için gerekli aksiyonun alınması çocuk işçiliği ile mücadelede önemli bir faktör olmaktadır. Çocuk işçilerin birçoğu belli bir süre okula gitmektedir, bu çocukların eğitimi bıraktıkları zaman okullarda tespitin yapılması daha kolay olmaktadır, bu noktada çocukların eğitim hayatını bırakmalarının önüne geçilmesi için okul sosyal hizmetinin oluşturulması önemlidir. Özellikle aile ve okul arasındaki bağlantının sağlanarak çocuğun eğitim programına etkin katılımının sağlanması, çocuğun eğitime devam edemediğinde devam edememe nedenlerinin ortaya çıkarılması bunun sonucunda ortaya çıkan risk faktörlerinin ortadan kaldırılması için okul, aile ve toplum kaynaklarının harekete geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AFAD (2014). *Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarındaki Misafirperverlik*. Ankara: AFAD Yayını.
- AFAD (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saha Araştırması Sonuçları*. Ankara: AFAD Yayını.
- Akkayan, Taylan (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Akıncı, B., Gedik, E., Nergiz, A. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, S.1, s.61-65.
- Amorim, A., Badrinath, S., Samouiller, S., Murray, U (2004). *ILO, International Programme on the Elimination of Child Labour. Gender equality and child labour: a participatory tool for facilitators*.
- Asar, A (2004). *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları*. Ankara: Emek Ofset Yayınları, s.242.
- Atasü, R. Topçuoğlu (2015). Göç ve sermaye ilişkisi ve Türkiye'de göçmen çocuk emeği. *DİSKAR Enstitüsü İşçi Sınıfı ve Göç Bülteni*, S.4, s.116-126.
- Aylin, T.N (2016). *Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Bahadır, H., Uçku, R (2016). İzmir'in Bir Mahallesinde Yaşayan 6-17 Yaş Arasındaki Suriyeli Çocukların Çalışma Durumları ve Çalışma Durumlarını Etkileyen Etmenler. *Dokuz Eylül Tıp Fakültesi*, 30(3), s.117-124.
- Beter, Ö (2006). *Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar*. Ankara: Sabev.
- BMMYK (2018). *Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri*, <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa69594>.
- Coşkun, İ., Emin, M (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitimde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Demir, O.Ö., Topçuoğlu, R.A., Akgül, A. (2015). *Küreselleşen Dünyada "Satılık Göçmen Çocuklar"*. Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji.
- Diğer, O.B., Federici V., Ferris, E (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik*. Ankara: Brookings Enstitüsü ve USAK Yayını.
- Erdoğan, M.M., Kaya, A (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ergin, D., Ermağan, B (2011). *Çok kültürlülük ve sosyal uyum*. Antalya: International Conference on New Trends In Education And Their Implications. Phoneix Yayınevi.
- Sabit Fikir(2014). *Mültecinin Evi. Sabit Fikir Dergisi*, s. 20-28.
- Göç Terimleri Sözlüğü (2016). İkinci Baskı" için bkz. Uluslararası Göç Örgütü'nün resmi internet sayfası(http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf).
- Harunoğulları, M (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği, *Göç Dergisi*, 3(1), s. 42-44.
- ILO (2016). *Working children in the Republic of Tajikistan: The results of the child labour survey 2013*. International Labour Office, International Programme on the Elimination of Child Labour, ILO DWT and Country Office for Eastern Europe and Central Asia, Moscow: 2015.; (ILO. The twin challenges of child labour and youth employment in the Arab States: an overview. ILO Regional Office for the Arab States; Fundamental Principles and Rights at Work Branch, Geneva.
- ILO-IPEC Küresel tahminler ve eğilimler 2000-2012 (2018). *Çocuk İşçiliği (ILO Ankara)- International Labour Organization*. www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang-tr/index.htm.
- İstanbul Sığınmacı İzleme Platformu (2015). *Yok sayılanlar; kamp dışında yaşayan Suriye'den gelen sığınmacılar: İstanbul örneği*. İstanbul.
- Kamu Denetçiliği Kurumu (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler Özel Rapor*. Ankara.
- Karaca, S., Doğan, U (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştay Sonuç Raporu*. Mersin Üniversitesi Yayını.
- Karaman, B., Özçalık, M (2007). Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucu: Çocuk işgücü. *Yönetim ve Ekonomi*, S.1, s.1-17.
- Karasu, M.A (2018). Türkiye'ye yönelik dış göçler: Suriyeli sığınmacı göçü ve etkileri. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, S.1, s.30.
- Karpat, K (2015). *Önsöz-Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınevi.
- Keleş, R (1995). *Anakent ve İlçe Belediyeleri Arasında Görev Bölüşümü*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kireçdağ, N (2017). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik*, 62(63), s. 29-35.
- Mutluer, M (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özabacı, N., Acat, M.B (2005). Sosyo ekonomik çevreye göre ilköğretim öğrencilerinin başarısızlık nedenleri. *Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), s.145-169.
- Özer, S (2015). *Kayıp Kuşak*. Güncel Hukuk.
- Sanduvac, Z.M (2013). *Kamp Dışındaki Suriyeliler İçin Durum Analiz Raporu*, İstanbul: Mavi kalem.
- Tarlan, K.V (2018). *Suriyeli Mülteciler: Büyüyen Sorunlar, Daralan Zaman*. <http://www.birikimdergisi.com/guncelyazilar/7771/suriyeli-multeciler-buyuyen-sorunlardaralan-zaman>.
- Tümertekin, E., Özgüç, N (2004). *Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân*. İstanbul: Çankaya Kitabevi.
- T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018). http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altındaki-suriyeliler_409_558_560.
- Uluocak, P.G (2009). *İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumunu. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 26, s. 36.
- Uluslararası Af Örgütü (2018). *Güvenli Olmayan Sığınak: Türkiye'de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor*. [file:///C:/Users/nurdan/Downloads/EUR4438252016TURKISH%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/nurdan/Downloads/EUR4438252016TURKISH%20(1).pdf).
- Üner, S (1972). *Nüfus bilim Sözlüğü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın, S (2016). *Hatay ve Urfa'da Yaşayan Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları*. İstanbul: Hayata Destek İnsani Yardım Derneği Yayını.